

Internet address: <http://www.la-bene.org/salon>

Zločin i genocid

Statistika smrti

U toku II svjetskog rata od 14.000 Jevreja u Bosni i Hercegovini stradal je na razne načine, većinom u koncentracionim logorima, 10.000; počev od maja mjeseca 1941 godine samo iz Sarajeva transportovano je 7.000 Jevreja u Jasenovac i druge logore. O jednom od tih tragičnih transporta sačuvani su dokumenti. Naiime, u mjesecu decembru godine 1941 iz Sarajeva je u logor odveden transport od 1200 Jevreja, uglavnom žena i djece, a Jevrejska opština Sarajevo moli Jevrejsku opštini Osijek za informacije o tom transportu. Jevrejska opština Osijek odgovara: "Prema izjavi pratnje u transportu je bilo 800 duša, od čega 160 muškaraca". Dakle, prije nego što su stigli u logor, "zameo se trag" 400 ljudskih bića. Pola stoljeća kasnije na sudjenju komandantu jasenovačkog logora pojavlje se svega 12 imena i prezimena za čija ubistva odgovaraju pomenuti komandant, a svi ostali - Srbi, Jevreji, Romi, anti-fascisti - iz transporta, racija, zbjegova, ofanziva - koji su skoro četiri godine dospijevali u Jasenovac - tonu u tminu anonimnosti. Ovaj primjer je tragična ilustracija kako istovremeno sa zločinom počinje prikrivanje istine o njemu: ono što je započeo taj anonimni ustaša - sprovodnik transporta, nastavili su njegovi pretpostavljeni sistematskim uništavanjem dokumenata i tragova zločina, a slijedeći ih savremeni nacionalistički propagandisti. I koliko god su napredovalo discipline sakupljanja i korištenja podataka, statistika i demografija, toliko, ako ne više, "napredovala" je vještina manipulisanja mrtvima tamo gdje se to naknadno pokaze upotrebljivo za političke elite, posebno one ekstremno nacionalističkog profila. U tom pogledu stanje na prostoru razorenog Jugoslavije bitno se ne razlikuje u odnosu na druge zemlje, izuzev što je to bila zemlja u samom vrhu po broju žrtava u II svjetskom ratu i po žestini kojom savremeni nacionalistički režimi manipulišu tim žrtvama. A broj žrtava Jasenovca uvijek je bio u centru te manipulacije. U jeku rata za stvaranje "Velike Srbije", velikosrpski "statističari smrti" počeli su operisati sa "milion ubijenih Srba u Jasenovcu", a velikohrvatski nacionalisti - koji žele ostvariti sam o "Velikoj", a etnički čistoj Hrvatskoj - nameću tezu da su svi podaci o žrtvama Jasenovca - "neprijateljska propaganda". U tim slučajevima može se govoriti o *upotrebni* mrtvih u aktualne političke svrhe; odnosom prema mrtvima najavljuje se, ili prava, odnos ili namjere prema živima.

U stvari, tačan broj žrtava koncentracionih logora niko ne zna."The New Encyclopaedia Britannica", izdanje 1994, za većinu, ili gotovo sve logore, bilježi samo *procjene* o broju žrtava, a za one najzloglasniji u vrlo širokim rasponima: Auschwitz "od 1,000,000, 2,500,000 do 4,000,000"; Treblinka "od 700 - 900,000"; Majdanek "od 200,000 do 1,500,000". Za procjenu broja žrtava u Jasenovcu ne možemo se, nažalost, poslužiti istim izvorom. Slučajno ili ne, ali pod jedinicom "Jasenovac" tamo stoji: "Croatia, location - map 14- 594." I to je sve. Zato ćemo navesti one procjene o broju žrtava Jasenovca, koje nisu - tako smo uvjereni - motivisane manipulacijom. "Jugoslavenska enciklopedija" (Leksikografski zavod, Zagreb 1960) ukupan broj žrtava procjenjuje na 700,000; "Enciklopedija leksikografskog zavoda" (Zagreb, 1967- urednik oba publikacije Miroslav Krleža) donosi oprezniju procjenu od "nekoliko stotina tisuća" ubijenih. Dr.Bogoljub Kočović, autor knjige "Žrtve drugog svjetskog rata u Jugoslaviji," (London, 1985 god.), cifru od 700,000 smatra preteranom i kaže: "Ja ne znam koliko je ljudi ubijeno u Jasenovcu," ali procjenjuje da je "u Jasenovcu i drugim logorima u NDH ubijeno između 150 i 200.000 Srbu". Židovska opština u Zagrebu ("Voice", Autumn 1998) je iznijela procjent od 85.000 ukupno ubijenih u Jasenovcu. Prošle godine objavljen je nedovršeni pojedinačni popis žrtava Jasenovca od 60.000 imena stradalnika, što je neoboriv dokaz o genocidu koji je izvršen u tom logoru, ali ne i definitivan broj žrtava. Ako se to upredi sa procjenama broja žrtava u drugim logorima, kako je to dato u "The New Encyclopaedia Britannica," dolazimo do zaključka da je - po broju žrtava- Jasenovac bio *manji* logor od Auschwitza, Treblinka ili Majdaneka, *približno* kao Mauthausen (122.000) i Sachenhausen (100.000), a *zasigurno veći* nego Dachau (32.000), Bergen - Belsen (37.000), Ravensbrück (50.000), Sutof (50.000) ili Neuengamme-Ring (82.000).

U Auschwitzu, Jasenovcu ili Dachau izvršen je zastrašujući zločin genocida koji ne zastarjeva i koji je kažniv ; ili će se pravni sistemi - nacionalni ili međunarodni - definitivno odvojiti od elementarnih pojmoveva pravde i humanosti i prihvati nacističku destruktiju kao normalan oblik egzistencije ljudskog roda.

U ovom broju SALON završava seriju napisa na ovu temu. Nastojali smo predložiti čitaocima okolnosti početka sudjenja komandantu Jasenovca, utvrđene činjenice, svjedočenja preživjelih, refleksije na tu temu poznatih autora, ali i vidove manipulacije i izvrtanja stravnih fakata. Nismo pretendovali da pratimo i ocjenjujemo tok sudjenja; sudjenje je bilo samo povod sučeljavanju sa realitetom Jasenovca kao primjer holokaustičke "kulture" našeg vremena.

Redakcija.

2

Crime and Genocide

The Statistics of Death

Some 14,000 Jews from Bosnia and Herzegovina perished in different ways during The Second World War. Most of them (10,000) died in concentration camps. Starting with May 1941, 7,000 Jews from Sarajevo only, were transported to Jasenovac and other camps. Documents still exist about one of these tragic transports. Actually, a transport of some 1200 Jews, mainly women and children was taken to camp in December of 1941. Sarajevo Jewish Community contacted Osijek Jewish Community asking for information on that transport. Osijek Jewish Community responded: "According to the statement by the escort there were 800 souls in the transport, 160 of which were men". This actually means that 400 human beings vanished even before reaching the camp. Half a century later only 12 names and surnames have appeared at the trial to the commander of Jasenovac camp for the murders of which the mentioned commander has been accused. All the others - Serbs, Jews, Gypsies, anti-fascists - from various transports, raids, refuges, offensives - who were getting to Jasenovac for almost four years - sank into the darkness of anonymity. This tragically illustrates how covering up of the truth about a crime starts simultaneously with its committing; superiors of the anonymous Ustasha escorting the transport carried on with the process he had started. They were systematically destroying the documents and traces of crime. Today's nationalist propagandists go on with this process. Even though there are advancements in disciplines dealing with the collection and usage of data, statistics and demography, there are similar if not bigger "advancements" in the skills to manipulate the number of dead if it subsequently proves to be usable by the political elites, especially the extremely nationalistic ones. The situation in that respect in the regions of destroyed Yugoslavia does not differ essentially from practices in other countries, except for two things. First - Yugoslavia was among the countries with the highest number of victims in The Second World War and second - severity with which the current nationalist regimes manipulate with the number of victims. The number of Jasenovac victims has always been the focus of these manipulations. When the war for the creation of "Great Serbia" was at its peak, the nationalists declaring the "death statistics" started operating with "a million of Serbs killed in Jasenovac", and the nationalists with aspirations to turn to reality their dream of a "Great" but ethnically clear Croatia - impose a thesis that any information on Jasenovac victims is "enemy's propaganda". In such cases one can say that the dead have been used for current political targets; the attitude taken in respect to the dead proclaims or justifies the relations and the intentions with the living.

The truth is that nobody knows the exact number of the victims in concentration camps. In its 1994 issue, "The New Encyclopaedia Britannica" records only estimated numbers of victims for most, or almost all the camps, while for the most notorious ones it gives very wide ranges: Auschwitz "from 1,000,000, 2,500,000 to 4,000,000"; Treblinka "from 700 - 900,000"; Majdanek "from 100,000 to 1,500,000". Regrettably, it is not possible to use the same source for the estimation of the number of victims in Jasenovac. Accidentally or not, the entry of Jasenovac reads: "Croatia, location - map 14 - 594." And that is all. For this reason we shall mention the estimates on the number of Jasenovac victims which, we are confident, were not motivated by manipulation. "Jugoslavenska enciklopedija" (Leksikografski zavod, Zagreb 1960) estimates the total number of victims to 700,000; "Enciklopedija leksikografskog zavoda" (Zagreb 1967 - Miroslav Krleža editor of both publications) gives a more cautious estimate of "several hundred thousands" who were killed. Dr. Bogoljub Kočović, the author of "The Victims of Second World War in Yugoslavia," (London, 1985) thinks that the figure of 700,000 is too big and states: "I do not know how many people were killed in Jasenovac". He estimates that in "Jasenovac and other camps of NDH (Quisling Independent State of Croatia) between 150 and 200,000 Serbs were killed." The Jewish Community in Zagreb ("Voice", Autumn 1998) estimated that 85.000 in total were killed in Jasenovac. An unfinished individual list with 60,000 names of Jasenovac victims published last year is an irrefutable proof of genocide carried out in that camp, but it is not the final number of victims. Should this be compared to the estimates of the number of victims in other camps as stated in "The New Encyclopaedia Britannica", we come to the conclusion that in respect of numbers Jasenovac was a camp smaller than Auschwitz, Treblinka or Majdanek, approximately the same as Mauthausen (122,000) and Sachenhausen (100,000) and certainly bigger than Dachau (32,000), Brigen-Belsen (37.,000), Ravensbrück (50,000), Sutof (50,000) or Neuengamme-Ring (82,000). The terrifying crime of genocide took place in Auschwitz, Jasenovac or Dachau. This crime has not become obsolete and it is punishable; or the legal systems - both national and international - will finally detach themselves from the elementary concepts of justice and humanity and will accept the Nazi destruction as a normal form of existence of human race.

With this issue SaLon finalises the series of articles with this theme. We have tried to present to our readers the circumstances surrounding the beginning of the trial to the commander of Jasenovac, the established facts, testimonies of the survivors, reflections of the well known authors in that respect, but also the forms of manipulation and distortion of actual facts. We have not aspired to follow and judge the course of the trial: the trial was only an incentive to face the reality of Jasenovac as an example of the holocaust "culture" of our time.

Editorial Board

Translation: Branka Danon

3

Čamil Sijarić (1913 - 1989), dugogodišnji novinar Radio Sarajeva, akademik, putopisac, pjesnik, pripovjedač, predsjednik Udrženja književnika Bosne i Hercegovine, posjetio je Jasenovac neposredno po njegovom oslobođenju i o tome što je tamo zatekao, ostavio svjedočanstvo. SaLON donosi izvod iz tog svjedočenja preuzet iz knjige "Oslobođeni Jasenovac," objavljene 1983.

Idem desnom stranom logora, onom sa koje ga potpisuje Sava. I stižem do tačke koja je bila pristanište u ovom logoru. Za bezbrojna imena, za bezbrojne žrtve ovo je bilo poslednje pristanište... Poslednja luka bezbrojnih života.

I onih mlađih i onih starih.

I žena i djece.

Ovdje je za njih srušavalo svijet, u ovom smradu, ovom gradu - od ruke ubica! Obala je ovdje strma. Voda duboka. Ovdje su pristajali šlepovi, dereglice, kompe; ovđe su iz njih izvlačili ljude. Pa su šlepovi dalje išli, a ljudi su ovđe ostajali, da više odavde nikad ne izadu. Ovdje su stvari nadživiljavale ljude. Jer stvari su ostajale, a ljudi su umirali.

Ali su najzad i stvari umrle. Razorenre su, razrušene - da za ubicom trag ne ostane! Razorenre su i dereglice i od njih su ostali samo komadi, samo cjepanice raznesene bombama, rasturenre po ovoj grijiloj zemlji, utapkanoj ljudskim tabanima - robijaškim! Evo - preda mnom je još jedan trag ubice, još jedna stopa koju je za sobom ostavio. To je gomila krvavih ostataka, odjeće, obuće. Onih koji su nosili ova muška odjela, ove krvave ženske košulje, ove u grudve slijepljene krpe - više nema!

Nema ruku koju se su uvlačile u ove rukave, ni nogu koju su oblačile ove čarape.

Podigao sam iz gomile jednu krpku, za njom se digle i ostale - podigla se odozdo cijela gomila rublja, odijela i obuće, jer se sve to slijepilo u jednu gomilu. Ukorubilo se od ljudske krvi, prilijepljeno jedno za drugo. Podižem jednu dječiju čarapicu. Kaljava je od zemlje i od krvi ukorubljena. Dijete je moglo imati dvije godine. Tek na ovaj svijet, pa sužnik...!

Evo i drugoga ostatka zaslužnjeg djeteta ovdje u logoru: to je dječiji siperić! Ona mala dječija maramicu što se djeci veže oko vrata - da se ne prljaju kad jedu. Na njemu je crvenim koncem izvezene puž. I kad god je dijete sagnula glavu, moglo je da vidi na prsimu puža. Rogovi mu veliki, ispruženi naprijed, na ledjima njegova kućica. A pred njim je - pred tim pužem, još jedna slika. To je slika patuljka. I ona je, kao i puž, izvezena crvenim koncem. Taj patuljak za sobom vodi puža. Privezalo mu za rogove konac, i vodi ga. Ko zna na koji put...!

A ovdje je put prekinut - i djetetu, i majci, i patuljku, i pužu: jer ovo je bila krajnja tačka puta svih koji su ovamo dovedeni!

I cijela je ova gomila haljina i krp polivena naftom da bolje plane, ali ubica nije stigao da je zapali, pa ostala kao trag njegov - da označi kuda je prošao....

Idem dalje duž istočne strane logora, one savske - idem pokraj Save, njenom obalom - a tu svuda prije, haljinke, čarape, cipele, opance, kape, suknje - ženske stvari, muške stvari, dječje - ostaci ljudi kojih više nema, jer ih je odnijela voda, progutala zemlju, sagorjela vatru!

Voda dolje nije jaka - a uz to je i vrblje, pa se leševi zadražali u vrblju. Povili se jedan prema drugom. Ima ih oko četrdeset, pedeset. Svaki je okrenut na svoju stranu. Oni zapravo više i nemaju svojih strana; nekih su lica okrenuta vodi, drugima nebū, trećima preko vode - kud se daleko diže Kozara.

Neki nemaju svoga lica. Nemaju ruke, nema noge. Ili nema nijedne noge. A poneki i ne liče na ljudske leševe, nego ne nešto neodređeno što se crni iz vode i oko čega se viju muhe. Jednog takvog voda je digla gore na granu. Glava i ostalo više se na njemu i ne razlikuju. I takav, ne liči više na čovjeka, kao da govorim onima dolje pod sobom. Što bi mogao da im govorи ... kad bi zaista govorio! Dolje ispod njega jedan liči na ugarak. Okrenut je obali. I koliko može da se vidi, mlad je bio. A sad je ugarak, kao katran. Voda ga dolje poljuljkuje, pa se čini da će se okrenuti i poći. Neki već polaze; oni što su dalje od obale a bliži matici i sredini vode, pokrenuti se - pokrene ih voda i odnese.

Odlaze jedan po jedan.

Odlaze kao iz pristaništa, i pristaće u neko drugo pristanište... Kreću na svoj put a mrtvi su. Na njihovo mjesto dolaze drugi - jer niz Savu ne prestaju da pristižu novi leševi, matica ih ovdje odbacuje u kraj, i evo ih!... Svraćaju ovdje u ovo zatišje kao putnici u prenošiće. Prenošiće, predaniće i ostati ko zna koliko dugo ovdje, a onda se opet pustiti na put!..

Tako mrtvi i tako bez svogih dijelova - bez nogu, bez lica, šaka, ramena, peta, glava...Tek dijelovi dijelova, ostaci ostataka....

A bili su ljudi!

Svezani su žicom. Nekom ruke a nekom noge - ali svakom ponešto je svezano, ono što je na njemu ostalo!

Jedan leži ničice - glava i noge su mu dolje u vodi, a gore iznad vode vide mu se ledja, i na njima žicom svezane ruke. Pa slika za užas, za strah!

Kolika tamnina!..

Inači je danas prvi maj! Godina je četrdeset peta. Stojim i gledam isprane rubove rane kako se bijele. To je rana pod ljudskim grlom. Grlo je preklano. A ruke, opet i kod takvog grla, svezane žicom. I svima koji, su tu ležali, grla su preklana i ruke svezane žicom...

...Idem dalje niz obalu i nailazim na drugu ljudsku klanicu. Velika skupina golih ljudi u vodi. Rane ispod grla isprala im voda pa se bijele; bijeli im se koža a crne im samo glave, zatvorene natrag jer su im grla prerezana. Svakom je od njih ispod grla prošao nož, i svi su poklani.

Uz ovu ih obalu ovo oko deseritorice. Zbili se jedan uz drugoga, jer su vezani u jednu žicu. Do njih su opet drugi - a pod njima trići.

Opet vrbak i opet ih ovo šezdeset, sedamdeset. I svi kojima vidim lice bez očiju su. Jednome je glava na obali, ali samo polovina glave, a tijelo mu u vodi. Odmah do te polovine glave leži u mulju gola desna noga, otkinuta u kuku.

...Voda ih nosi prema matici. Dolijeće vrana i pada na njih, pa voda i vrana nosi. Koliko ih je samo noćas voda odnijela! a koliko svaki dan!

...Ova je voda danas odvratna. Udaljio bih se od nje, ali kud cu? Krenem prema onoj ledini po kojoj su tapkale robijske noge, a tamo ona ista slika na koju su mi oči pale čim sam u logor prekoračio: zgasla ognjišta sa ostacima od haljina, ili gomile krvava rublja, ili nekakav rukav, neki ženski steznik, neka dječija čarapica...Pa tako idem onim pravcem koji sam uzeo kad sam ovdje ušao - i jedva mogu da zadržim zadah koji bije iz zemlje, iz vode, iz trave.

Vojnici koje sam dobio u komandi mjeseta napustili su me; kažu da ne mogu da gledaju taj užas, i jedan po jedan hvatali su kapiju, kažu da je šta drugo mogli bi, ali to ne mogu.

Dalje nisam ni sam mogao.

"Salon" objavljuje nekoliko svjedočenja preživjelih logoraša ustaškog logora Jasenovac

Adolf Fridrik: Ustaše se nisu zadovoljavale samo ubijanjem, nego su svakih nekoliko dana priredjivale vješanja pred cijelim logorom. Tako su jednoga dana odredili 30 zatvorenika i odveli ih u Žvonaru. Poslije 14 dana teške torture objesili su ih u "nastupu" pred cijelim logorom. Upravitelj Šakić je onda pročito osudu Pokretnog prijekog suda po kojmu su osudjeni zbog veza sa partizanima. Osam dana poslije objeseno je 10 pravoslavaca, poslije pet dana 6 električara. U međuvremenu su svaki dan hvatali stare i slabe zatvorenike i ubijali ih na graniku. (Iz knjige Jasenovac-sjećanja Jevreja, izdanje 1972 god.)

Ivan Skomrak: "Nastup je kada svi logoraši moraju stati u krug, a ustaša šeće i bira koga treba likvidirati. Izvuće tako nasumice pet, šest ljudi i svi onda gledamo kako ih vješaju. Možete zamisliti nastrah u tim trenucima. U nastupu smo stajali u grupama po tri. Šef logora Dinko Šakić obično bi uzimao one iz prvog reda. Jednom tako u prvom redu stoje Musafija, Vidoje Bandžur i jedan logoraš. Bandžur se savezre do straha, a takav ima najveće šanse da bude prizvan. Musafija ga uhvati, povuče i stavi gotovo neprimjetno na svoje mjesto, a sam stane na njegovo. (Magazin "Start", 31 mart 1990.)

Efraim Zuruf: Je predavanju u Židovskoj općini u Zagrebu pročitao izjavu jednog preživjelog logoraša, takođe objavljenu u knjizi "Sjećanja" 1972 godine, ali je autor izjavio Židovskoj općini da nije u mogućnosti da svjedoči na sudjelju D. Šakiću, jer mu nije garantovana osobna sigurnost. Donosimo dio izjave: "Dana 10. maja 1944. godine nestao je na tajanstven način zatočenik Ivan Volnar, a dan zatim dovrukli su njegovu lešinu i pozvali cijeli logor u nastup. Zapovjednik logora Šakić je onda pokazao svima izbodenu lešinu Volnara i rekao da je taj "zlirkovac" na neobjašnjiv način bio nestao iz logora i da je uhvaćen u Bosanskoj Dubici, a da je sigurno u logoru neko imao vezu s njim. Koji je to, tražio je, da se javi, da mu se neće ništa dogoditi. A ako se ne pronadje saučesnik, zaprijetio je, svakog desetog zatočenika će izdvojiti i ubiti. Da je pet minuta vremena da se dotični javi. Nastala je grobna tišina. Kada je prošlo pet minuta i niko se nije javio, postao je bijesan i prostrijelio prvi dvojicu iz nastupa. Onda izaberi između nas 20 zatočenika, koji su bili u logorskoj glazbi. U logoru je postojala logorska glazba od 34 zatočenika, a pošto je Volnar svirao u njoj, to je Šakić njih najviše i optužio. Pred svima im je povezao ruke na ledjima i odveo ih svih 34 u zator, u Žvonaru, gdje ih je na grozjan način mučio četiri dana. Onda su ih noću odveli preko Save na Gradinu i poklali. Poslije nekoliko dana smo doznavali, da Volnar upore nije bijeo, nego su ustaše imale u Bosanskoj Dubici neku zabavu, pa su Volnara bez znanja upravitelja Šakića odvezle da im svira na toj zabavi, a poslije ga ubili i reklali da je htio pobegći iz logora... Zbog toga je, dakle, pobijeno svega 56 logoraša".

Lepotka

U prošlom broju SaLona (broj 14), u razgovoru sa gospodrom Šteficom Belak-Pavićić, potkrale su se dvije greške. Na strani 5, umjesto rečenice: Jednom je tako, bilo je to 11. novembra 1944 godine, u Jasenovac prisjela grupa od 300 jevrejskih žena i djece.....treba da stoji: Jednom tako, bilo je to tačno **1 marta 1944**.....Na strani 6 umjesto rečenice: Bilo je to u proljeće 1943 god. kad sam prvi put vidjela D. Šakića, treba da stoji: Bilo je **rano proljeće 1944** kad sam prvi put vidjela D. Šakića. Redakcija se izvinjava gospodi Štefici i čitaocima.

Dva izvještaja sa kraja suđenja

"Cinična grimasa pravne države," jedan svjedok sudjenja

...Uzalim peti, i zadnji, put u sudnicu, kao "gost" Hrvatskog PEN centra. Gost čega? Ironično se smješkam ispisu te riječi "na propusnici kojom sam stekao pravo prisustvovanju ovom sudjenju. Sudjenju za što? Pokušavam razumjeti pravni, inkriminirajući sadržaj optužnice. Pojednostavljeno rečeno, Šakić je nevin dok se ne dokaže krivnja. Klasično pravno pravilo. Mora se, međutim, opet naglasiti gola, nepromjenjivačina činjenica - da je Šakić dokazano bio jedan od zapovjednika u Jasenovcu, jednom od najokrutnijih u fašističkoj antologiji holokautske "kultrue". Time je odavno sve rečeno i definirano i pravno i moralno: zapovjedati u jednoj od najstrašnijih tvornica smrti, koja je i gradjena i opremljena za pojedinačnu i masovnu likvidaciju logora - znači jedino sudjelovati u zločinu **genocida**.

Što se dogodilo sa vrhovnom sudbenom vlašću da se Šakićevu zapovijedanje konclogorom Jasenovac pravno kvalificira kao inkriminacija mogućeg pojedinačnog zločina? A pojam genocida - to pripada samo Bleiburgu, ali ne i Jasenovcu; samo partizanima i, prema nekim, Britancima, ali ne i ustašama. Takve "pravne" prekvalifikacije i "teze" cinična su grimasa pravne države. To se može i s laičkog stajališta razumjeti kao implicitni dokaz da je logor Jasenovac i njemu slični logori kvisilске države NDH-a bio samo sabiralište politički nepodobnih, opasnih i neprijateljski raspoloženih pojedinaca i grupacija, protivnika "hrvatske države i slobode", a nipošto konclogor smrti za sve pojedince i grupacije koje nisu posjedovalo svojoj pripadnosti čistom hrvatskom (čitaj katoličkom) narodu.

Prema tome, Dinko Šakić je (kao, uostalom, i njegova supruga Nada njegov brat Masks Luburić, razni dužnosnici, kapići, pobočnici , zapovjednici u Šakićevu carstvu logorske genocidne vlasti) aždu se ne dokaže osobni, pojedinačni zločin, nevin i moralno čist "i pred Bogom, i pred ljudima"

Cedo Prica, Feral Tribune, 26 juna 1999. g.

Zapovjednik "Balkanskog Aušvicia" osudjen na 20 godina robije

Kad je juče sud u Zagrebu izrekao presudu od maksimalnih 20 godina zatvora, zbog ratnog zločina nad civilima, Dinku Šakiću - posljednjemu poznatom živućem komandantu koncentracijskog logora iz drugog svjetskog rata - Hrvatska se suočila sa svojom fašističkom prošlošću. Sedamdesetosmogodišnjem G. Šakićem, izvršen prošle godine od strane argentinskih vlasti, je sa ironičnim aplauzom proprio odluku sedmoricu sudaca koji su ga oglašili krimivim i lično odgovornim za smrt 2000 ljudi. Na galerijama za publiku čula se buka poslije presude - olakšanje rodbine žrtava, jevrejskih grupa i pripadnika organizacija za ljudska prava, a negodovanje ekstremnih hrvatskih nacionalista od kojih je jedan napao jednog humanitarnog radnika.

G. Šakić je komandovao logorom Jasenovac, zvanom "Balkanski Aušvic", od aprila do novembra 1944, sve do pred kraj, kratke ali mračne, istorije nacističke tvorevine Hrvatske države od 1941 do 1945 godine. Vlada hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana povinovala se pritisku međunarodne zajednice za izručenje Šakića iz Argentine - gdje je on živio pod vlastitim imenom 50 godina- u pokušaju da popravi nepovoljne veze te balkanske države sa Evropskom zajednicom. Ali g. Tuđman i članovi vladajuće elite reafirmisu tu hrvatsku prošlost iz drugog svjetskog rata, videći u tome prvi realni korak ka nezavisnosti Hrvatske, koja je konačno ostvarena 1991.

Broj ubijenih Srba, Jevreja, Roma i Hrvata - antifašista u skupini logora duž rijeke Save je i dalje predmet egzaltiranih debata između srpskih i jevrejskih grupa - koje smatraju da je tamo pobijeno stotine hiljada - i g. Tuđmana i njegovih istomišljenika koji govore da je "samo" 70,000 do 80,000 ljudi bilo ubijeno u Jasenovcu....

Stav vlade g. Tuđmana prema Šakiću je u najboljem slučaju ambivalentan. Prošle godine, Nedjelko Mihanović, raniji predsjednik Sabora Hrvatske je rekao: "Taj Jasenovac nije mogao biti neko strašno mjesto. Znam zasigurno da su zatvorenici tamo izvodili jednu operetu." G. Nedjeljko je sada savjetnik g. Tuđmana za etička pitanja. Prošlost teško pritiše sadašnjosti trenutak Hrvatske zbog njenog neslaganja sa Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu i odbijanja da izruči Mladenu Naletiliću, optuženog za "etičko čišćenje" bosanskog grada Mostara od njegovih muslimanskih stanovnika.

The Guardian, London, četvrtak 5 oktobra 1999.

Camil Sijarić (1913 -1989) was for many years a journalist of Radio Sarajevo, also Academy member; traveller, poet, storyteller and one time President of the Writers Association of Bosnia and Herzegovina. Sijarić visited Jasenovac immediately after its liberation and wrote his observations in the form of testimony in the book "Jasenovac Liberated" which was published in 1983. SaLon here publishes an extract from his testimony.

I am walking along the right perimeter of the camp, its side washed by the waters of the river Sava. I have come to the place where the camp's harbour has been. For countless victims this was the last port of call.

For the young and the old.

For the women and the children.

Their world ended here, in this stench, in that place - ended by the hands of their killers!

The river bank is steep here and the water is deep. Barges came alongside, ferries were pulled in, flat-bottomed river boats, and from all of them people were dragged out. The barges went on their way, but the people stayed, never to go any further. Here things survived people. Because things served while people were destroyed.

In the end the things died, too. They were destroyed, pulled down - not to remain as evidence, not to give up traces of the murderers! The flat river boats were also destroyed, only splintered pieces of wood being left where bombs shattered the boats, dispersing their fragments over this filthy soil, flattened by so many footprints of the soles of prisoners.

I see in front of me another shadow left by the murderers, yet another trace they have left behind. A pile of prisoners' clothes and shoes. The people who wore these suits, the women who wore those bloodied shirts are no longer alive, but all their clothes are bundled together, congealed into this ball with their blood!

There are no more arms to put these sleeves on, nor any feet left on which to put these socks.

I picked up a rag out of the pile, others stuck to it, by pulling at one I lifted an entire pile of underwear, suits, footwear, all things glued together and stiffened by human blood. I picked up a child's sock. Mud-soiled and blood-stiffened. Its owner might have been two years old. The child had barely arrived in this world, to be imprisoned....

There is another one...

On it there is a snail embroidered in red thread. A child could bend its head to see the embroidered snail...

Today to all the effects it is the 1st of May! The year is nineteen forty five. I am standing and looking at the edges of a wound faded white. The wound under a human throat. The throat has been slashed. And hands, again, like the throat, bound with wire. And all of these people lying here have had their throats slashed and hands tied with wire...

www.corbis.com

Photo: Corbis

BISERI RIJEČI...

Ričard Luis, ljubitelj poezije, pripremio je malu zbirku pjesama koje su pisala djeca. Knjiga je štampana pod naslovom: "ČUDA". Želio je čika Luis da i naslovom knjige čitaocima pokaže šta mogu djeca da napišu, kada im se to pruži prilika. ZMAJ – književni časopis za djecu - u svoje vrijeme je objavio nekoliko pjesama iz te knjige. Pjesmeće je odabralo i preveo Borislav Andelić.

Ove priloge štamparamo onako kako su objavljeni u ZMAJU.

VOLIM SVET

Volim te, VELIKI SVETE,
želeo bih da mogu da te
pozovem
i kažem ti tajnu:
da te volim, SVETE.

Pol Volner
(7 godina), SAD

LETO

Leto je zlatno.
Proljeće je zeleno,
sveže pokošena trava,
I dole, dole, dole idemo
sa vrha brega,
kotrlajući se.

Giljan Selers
(9 godina), Engleska

NIKO

Da li si se ikad osrećao kao нико?
Samo sićušan deo vazduha.
Kada su svi oko tebe,
a ti uopšte nisi tamo.

Karen Kraford
(9 godina), SAD

PROLÉĆE

Kada dove proleće,
osećam se kao
krasuljak koji se upravo
otvorio i polazi u život.
Osećam se kao da trčim
davadeset milja
I skidam svoj teški kaput,
navlačeći plitke cipele.
Osećam se kao da sam počeo
novi život
I da je sve bolje nego što je
bilo ranije.

Postajem brži
u trčanju i plivanju.
Volim proleće.
Volim proleće.

Mišel Patrik
(10 godina), SAD

NOVEMBAR

Sve ptice su odletele,
I ja sam sâm
u velikim ustima neba.

Charles Gluk
(10 godina), SAD

Darija Stojnić

Krajem augusta mjeseca ove godine, u Workhouse Gallery, Chelsea, London, otvorena je treća samostalna izložba slika naše, londonske i sarajevske slikarke Tamare Jovanić. U prisustvu velikog broja prijatelja, poznanika i ljubitelja slikarstva bez velike pompe, ali mladalački privlačno upriličeno je otvaranje ove izložbe.

Slike su bile izložene znalački, po ciklusima, a dugački zidovi na kojima su visile, omogućili su kompletan pregled i jedinstven doživljaj gotovo cijelog Tamarinog opusa. Slike aktova na crnoj podlozi su bile njen početak u Londonu. I na ovoj izložbi su stajale na samom početku. Lijepе, mirne i savršenog poteza. Meni još uvijek najlepše. Kako je vrijeme prolazilo, Tamara se mijenjala i mijenjale su se njene slike. Narastala je njena unutrašnja snaga i slike su joj postale "moćnije", slobodnije, mada na par slika gotovo da izražava otvorenu agresiju. Kada smo pričale o tim "agresivnim slikama", iskreno mi je rekla da, kada ih je slikala, osjećala se ugroženom, neispunjrenom, nevoljenom... Slike koje je naslikala u posljednje vrijeme i prikazala na izložbi su zaista raskošne, putene i drže pogled, stoga nije ni čudo što je neko, negdje donio odluku da ulje na platnu "The Virgin and a Unicorn" bude izloženo u Millennium Dome.

Iskrene čestitke! Veliko je to priznanje!

Marian Wenzel, likovna kritičarka kaže da Tamarine slike unose novi život u tradicionalni koncept nagog tijela u slikarstvu. Sloboda tijela u prostoru, žensko tijelo koje pobyeđuje... To je Tamara!

Vladimir Albahari SPOZNAJA

Nisam dorastao narancama.	Praskozorja Mirisna koprena Okovima Omota mi san: Usred zore sred obzora Zamamno su one cvale Dično, melodično, A ja im nedostajao.	Pred moje noge I u slad.
Zorom pred prozorom One zamirišu Zaparom u krošnjama Narkotično - Kao žena U lugu i saunama, Kad se za me svlači.	Ne, nisu to one umirale, Ja sam opadao mlad Niz sre u ramama Kad sam se dopao; Kad su mi se u granama male Podale mirisne;	
Nisam dorastao narancama. Zbijene u tugu obdan, One, kad se smrači - Bujaju u noćnom moru; Agonično dišu Kad ih podraga moj dlan.	Smoren morem, Oboden od modrogorja, Vrl u zavist se razbudih; One mamno mirisale, Melankolično, Ja - nedorastao. I Svibanj se budi, Čulom domislih; A uz mene kihao je Listopad,	
Nisam dorastao narancama. One se zanjišu Na lahoru u granama Bokovima - Kao žena Kad joj se prikradem vran.U mirisu	U opaju Kad sam uz njih stao, Kad strah na mah me spopao, Kad u znoju Beznam sam im na usnama Što me isisale sved - Opao.	
I ja sam sâm u velikim ustima neba.	Potom se uzbudih: One se rascvale, Otkinule svodovima, I tog mornog	Od tad stup mog srama Do 'tice je porastao. Otad nisam dorastao Plodovima klonule Narančama.

Slika sa Tamarine izložbe, "THE VIRGIN AND UNICORN" izabrana za Millenium Dome.

- 07.10.1998. Vrijeme je provedeno uz kafu, karte i priču.
14.10.1998. Održano je prvo predavanje SPIRO Instituta sa temom "Jevrejska predatrna umjetnost u Parizu". Predavač je bio gosp. Andrew Burgess. Tema je bila veoma interesantna pa je i odziv publike bio dobar.
- 21.10.1998. Otpočelo je i takmičenje u kulinarским sposobnostima. Miris jela je opet zauzeo naše prostorije!
28.10.1998. Gosp. Andrew Burgess je održao novo predavanje na temu "Poslijeratna umjetnost u Njujorku". Svi smo ponomo slušali.
- 04.11.1998. Ove srijede smo napravili mali predah u predavanjima. Vrijeme je stoga provedeno ležerno.
11.11.1998. Saradnik SPIRO Instituta, gosp. Alex Gordon, je govorio na temu "Humor u jevrejskoj literaturi".
- 18.11.1998. Došao je red na kušanje ukusnih i lijepih jela. Moram priznati da ne bih bila u koži ocjenjivačkog odbora, jer su sva jela vrijedna pobjede!
- 25.11.1998. Gosp. Alex Gordon je održao predavanje na temu "Literatura engleskih i američkih jevrejskih pisaca". Sigurna sam da smo svi po nešto novo naučili.
- 02.12.1998. Gledali smo projekciju filma "Bure baruta", Gorana Paskaljevića. Interesovanje je bilo veliko, po stoga Klub trebao ponudit mnogo više projekcija.
- 09.12.1998. Gosp. Gerry Gotell, iz SPIRO Instituta, je bio gost i govorio je na temu "Šta je to cionizam". Ova zanimljiva i poučna tema je privukla veliki broj slušalaca. Došao je red na kafu i kartanje.
- 16.12.1998. Okupili smo se da obilježimo Hanuku i Novu godinu. Proveselili smo se uz pjesmu, igru, delo i piće.
- 23.12.1998. Umorili smo se od svih proslava i veselja, pa smo stoga Novu godinu otpočeli ležerno uz kaficu i časkanje.
- 06.01.1999. Klub je ugostio gosp. Eli Benson-a, koji je govorio o svom iskustvu u radu sa dobrovremenim organizacijama WJR.
- 20.01.1999. Održano je proglašenje pobednika u kulinarskim vještinama. Nagrade su osvojili g-dja Irena Altarac, g-dja Vjera Jovanović i g-dja Branka Levi.
- 27.01.1999. Ove srijede podijeljen je "SaLon" br. 11. Ostatak vremena proveli smo uz priču i kafu.
Opet smo napravili predah, pa smo se ove srijede posvetili kafici i priči.
Izgleda da nam se jako svidio odmor, pa zato i ovaj put ne radimo ništa značajno!
- 03.02.1999. Vesna Domani-Hardy je održala predavanje na zanimljivu temu "Prije Marka Pola – grad svjetlosti". Odziv je bio velik, tema zanimljiva, a predavanje izuzetno.
Čekanje se isplatio, naizdaj je podijeljen "SaLon" br. 12.
- 03.03.1999. Opet nam je bilo veselo u klubu. Naime, obilježen je Purim. Pjesmi i veselju nije bilo kraja.
Karte, šah, čitanje, priča, kafa. Primamljivo, zar ne?
Nastavlja se razgovor sa gospodom Vesnom Domany Hardy o knjizi "Grad Svetlosti".
- 24.03.1999. Održan je sastanak zajednice. Predmet rasprave je bila nova prostorija kluba. Sastanku su prisustvovali g-dja Janet Cohen i g-d-a Judith Hassan.
Ovu srijedu koristimo za otpuštanje.
Članovi zajednice su prisustvovali još jednom sastanku na kome su razmatrani zaključci doneseni 24.03.1999. u vezi sa novim prostorijama kluba.
- 14.04.1999. Gost kluba je bio gosp. Malcolm Hardy koji je govorio o principima i metodama istraživanja porodičnog stabla.
Odzavao nam se na poziv poznati beogradski glumac Predrag Ejduš. Izveo je odломke iz drama. Veće je zaista bilo prijatno.
Zadnju srijedu u aprili provodimo ležerno uz druženje i nezaobilazno časkanje.
Priče nikad dosta, pa i ovu veče provodimo u druženju.
- 21.04.1999. Počelo je novo takmičenje u kulinarstvu. Ali ovog puta došao je red na muškarce da pokažu svoje talente. Pokusni kuhar je bio gospodin Branko Danon, koji nas je sve iznenadio sa ukusnom musakom. Jelo je nestalo dok si trepnuo!
Ovo veće smo odvojili za gledanje snimaka sa prijašnjih skupova.
Predah uz kartanje, kafu i neobičnu priču.
- 28.04.1999. Podijeljen je SaLon broj 13. Dodijeljene su i nagrade za djecu takmičare.
Vrijeme provodimo uz kartanje i priču.
- 05.05.1999. Na redu je drugi talentovani muški kuhar. Ovog puta se dokazao gosp. Dragan Ungar. Probali smo jelo iz orijentalne kuhinje. Svidjelo nam se.
Mali predah.
- 12.05.1999. Održano je dugo očekivano sjelo. Družilo se, pjevalo se, a miris čevapa se širio po klubu.
Nakon velikog sjela, došlo je vrijeme da se malo odmorimo.
Kuhar je bio gosp. Albert Kamhi. Njega već svi poznavaju kao dobrog kulinara tako da nije bilo sumnje u njegov talent. Prisutni su se počastili.

Maja Durdevac

Godišnja skupština Zajednice "Prijatelji La Benevolencije" održana je 29 septembra u prostorijama kluba. U izvještaju koji je podnio Skupštini predsjednik Zajednice, Boriša Ristić, najprije je podsjetio na "dobro posjećen skup, održan 24 marta 1999 godine, kada su nas naši sponzori, Janet Cohen ispred WJR i Judith Hassan ispred Jewish Care-a, obavijestili da nam Jewish Care konacno može ponuditi objekat a daju WRJ izrazio spremnost da sufinansira Projekat Centra za izbjeglice," odnosno, našeg novog, vlastitog prostora. Podsjetivši da smo tom prilikom izrazili spremnost da vlastitim snagama učesvujemo u ostvarivanju tog projekta, Boriša je izrazio nadu da ćemo sljedeću Skupštinu držati u našim novim prostorijama. Zatim je predsjednik, u ime Odbora (koji su sačinjavali Irena Altarac, Danon Branko, Kučinović Želimir, Mandić Živka, Ristić Boriša, Mile Švarc i Ungar Dragan) podnio izvještaj o tri osnovna područja aktivnosti Zajednice - rad Kluba, izdavanje SALONA i izleti.

Iako u radu kluba nije bilo onog udarnog dogodaja, kakav je, recimo, promocija engleskog izdanja Isaka Samokovlije, postao je jasan koncept i osiguran zanimljiv program aktivnosti tokom godine. Uz pomoć SPIRO instituta osigurana su kvalitetna predavanja o predratnoj i poratnoj jevrejskoj likovnoj umjetnosti u Parizu i Njujorku (Andrew Burgess), zatim predavanja o jevrejskim književnim stvaraocima, posebno humoru, u engleskoj i američkoj literaturi (Alex Gordon). U istom aranžmanu obavješteni smo o osjetljivim pitanjima nastanka i razvoja cionizma, o kojima smo relativno malo znali (Gerry Gotell). Isto tako iscrpno smo obavješteni o tome što je prethodilo i što je omogućilo naš dolazak ovu zemlju (Eli Benson). A Vesna Domany-Hardy nas je zainteresovala za jevrejske putopise i putnike, savremenike ili prethodnike Marka Pola, a Malcolm Domany u zanimljivom izlaganju uputio nas je u načine genealoškog istraživanja i mogućnosti koje savremena kompjuterizovana baza podataka pruža. Uspjeli smo osigurati dvije ljepe predstave nama poznatih glumaca iz "stare sredine" - Predraga Edjusa i Hasiju Borić - sa humiorističkom i literarnom podlogom koja nam je tako bliska. Rad kluba i čitave Zajednice stalno je protekao aktivnostima Ženske sekcije koju predvode Paula Ristić, (predsjednica), te Kučinović Snežana, Kamhi Zumreta, Jovanović Vjera i Altarac Irena. One su organizovale četiri sijela, kojima se obilježavaju jevrejski praznici, takmičenje u kulinarским vještinama, koje je ove godine obogaćeno uspješnim uključivanjem "jačeg pola"- zatim posjetje porodiljama i bolesnim.

"Ja sa sigurnošću tvrdim", nastavio je g. Ristić, "da je u našim oklonostima izlazak svakog broja SaLonova ravan malom čudu". Te teškoće ne porizlaze u prvom redu zbog finansiranja - mada se to naslućuje- nego zato što smo mi za takav napor ipak tako malobrojni. Stalnu su prisutne muke oko obezbjeđivanja sadržaja. Osnovni koncept je na prvi pogled jednostavan - list treba da bude hronika našeg rada ali i spona sa našim ljudima u svijetu i zavičaju, sa jedne strane, ali i obraćanje našem okruženju, sa druge strane. Takav koncept je, međutim, tako teško ostvariti ako u pripremi SaLona ne uzme učešća veći broj sardinka, svojim prilozima ili na drugi način. Primjerja radi, prevođenje tekstova postaje sve izraženiji problem, prepriča i usko grlo jer se broj prevodilaca sve na jednoga redovnoga i povremeno ali neizvjesno učešće drugih. Redakcija i Odbor apeluju i ovom prilikom na sve one koji nam mogu pomoći. Ali još važnije je pitanje sadržaja i tu treba angažovanje svih onih koji imaju šta reći o svojim započinjima, problemima, iskustvima i poznavanju područja života o kojima drugi malo ili ništa ne znaju. List treba da bude aktuelniji i zanimljiviji, a za to treba novih saradnika i novih ideja."Ima li možda pridjeloga za nove rubrike ili osvježenja izgleda lista? Ne treba da se plašite", podvukao je Boriša, "SaLon nastavlja sa izlaženjem, - ali hoću namjerno da ubrzakom vodu kako bi se ljudi potakli i motivisali da se uključe." Za redovno izlaženje SaLona zaslužni su svi članovi redakcije, ali ipak treba istaći pojedince zato što vlastitom voljom ulažu više znanja i energije u ovaj važan vid naše aktivnosti. Zato sa posebnim uvažanjem pomjenjivo imena Predraga Fincija, Dejanu Stojniću i Branke Danon. Ovaj put takođe ističemo Milana Uzelca za inicijativu, koncept, umješnost i objektivnost u pripremi tematskih priloga SaLona, u vezi sa sudjeljenjem komandanata Jasenovačkog logora Šakiću. To je ostvareno uz punu saradnju Redakcije i završće se u narednom, petnaestom broju SaLona, ali nesumnjivo je već sada da je serija priloga na ovu temu pobudila veliko interesovanje.

"Izleti i dalje predstavljaju izvor zadovoljstva, način upoznavanja novih mesta, prirodnih ljepota, istorijskih zanimljivosti, tradicije, arhitekture i, što je posebno važno, nešto što doživimo zajednički i dijelimo međusobno." Izleti su, međutim, u principu jednodnevni i stoga ograničeni na mesta udaljena najviše do dva i po sata vožnje od Londona. Poslije četiri sezone, izbor novih mesta postaje ograničen. Bilo bi dobro da naši članovi, prema vlastitim iskustvima ili informacijama, dadu ideja o mjestima koje treba ili se može posjetiti. U vezi sa izletima, predsjednik je kritikovao one članove zajednice koji se prijave za izlet, a onda jednostavno, bez obavještenja odustanu. "Izleti nisu obavezni, ali postoji moralna obaveza za one koji se izjasna da žele ići," naglasio je predsjednik, jer za izlete se podmiruju troškovi koji nisu mali. Inače, posebno se uspješno ističu izleti u Warwick, Cotswolds, Bournemouth, Poole, Rye, Eastbourne..

Komentarišući podneseni Finacijski izvještaj predsjednik Odbora je naglasio da se on na prvi pogled ne razlikuje od prošlogodišnjeg, ali je istakao da su prihodi prošle godine bili znatno veći, što je omogućilo veće rashode - nabavku prazničkih poklona za djecu, pripremu djeciće predstve, neke troškove oko književnih večeri i slično. Predsjednik je kritikovao pojedine, gotovo uvijek iste, koji "zaborava" svoju obavezu uplate priloga, ističući da to "nije fer i prelazi mjeru ukusa".

Značajne aktivnosti odvijaju se tokom godine mimo organizovanih oblika organizacije Zajednice, putem kancelarije u Shalvatu. Postoji raznopravni program za grupu seniora koji im nude zanimljive oblike okupljanja, uključujući i popularnu školu Engleskog jezika koju vodi požrtvovana gospodja Mayra Green. Realno je predpostaviti da će se ti vidovi korisne aktivnosti proširiti i obogatiti u novim prostorijama. Mješoviti odbor Loža B'nai B'rith već nekoliko godina nam pomaže sakupljajući sredstva prodajom karata za popularne kino i pozorišne predstave i koncerte. Putem kancelarije organizuju se aktivnosti vezane za raznovrsne oblike praktične pomoći našim članovima - pravni savjeti, pomoći oko transporta, obezbjeđivanje namještaja, nabavke korištenih kompjutera, jednokratne pomoći studentima, pomoći kod traženja posla i slično. Posebno ističemo stalnu vezu Kancelarije sa Reformskom sinagogom i Španjsko - Portugalskom sinagogom kao i njihovu pomoć našoj djeci i drugu prijateljske geste.

Prisutni članovi Skupštine pratili su podnošenje izvještaja živahnim saučestovanjem jer su u Izvještaju svoga predsjednika prepoznavali ono što su sami organizovali i u čemu su učestvovali. Izvještaj je prihvoren i dat je razrješnica dosadašnjem Odboru. Zatim je Skupština prešla na izbor članova novog Odbora. Članovi skupštine su najprije svojim prijedlozima utvrdili listu kandidata, a zatim je - u skladu sa Pravilima - Skupština tajnim glasanjem izabrala članove Odbora Zajednice u sastavu: Boriša Ristić, Dragan Ungar, Boris Montiljo, Irena Altarac, Lejla Camera, Branko Danon. Predsjednik odbora i u idućoj godini biće biće Boriša Ristić.

Nakon izbora Odbora razgovaralo se o nekoliko informacija koje je dao B. Danon, a Predrag Finci je predložio da se razmotri mogućnost proširenja izdavačke djelatnosti SaLona, što je kao inicijativa povoljno ocijenjeno i sugerisano novom Odboru Zajednice da to praktično razmotri.

Annual Assembly

The Annual Assembly of "The Friends La Benevolencija" Society was held at our Club on 29 September 1999. The opening lines of the Report submitted by Boriša Ristić, the President, reminded us of "the well attended meeting held on 24 March 1999 when we were informed by our sponsors, Mrs. Janet Cohen on behalf of WJR and Ms. Judith Hassan on behalf of Jewish Care that Jewish Care is finally in the position to offer us a building and that readiness had been expressed by WJR to co-finance "The Refugee Centre Project". This means that we would have our own premises. Reminding us that on that occasion we had expressed our will to contribute our own skills in bringing the project to reality, Boriša said that he hoped that our next Annual Assembly will be held at that new place. Reading further the report on behalf of the Board (Irena Altarac, Branko Danon, Želimir Kučinović, Boriša Ristić, Mile Švarc and Dragan Ungar) the President gave details of the three basic areas of our Society activities : Club activities, publication of SaLon and outings.

Although Club activities lacked a dominant event as was the launch of Isak Samoklovija translation into English, a clear concept was followed which has ensured an interesting year for us. SPIRO Institute was of great help. We first heard the high quality lectures on the pre- and post-war Jewish art in Paris and New York (Andrew Burgess). Next a lecture was given on Jewish authors, with an emphasis on humour in English and American literature (Alex Gordon). Within this same framework we were informed about the sensitive issue of the origin and development of Zionism. (Gerry Gotell). In addition, we were given a very thorough insight to what preceded and what made our coming to this country possible (Eli Benson). Vesna Domany-Hardy drew our attention to Jewish travellers who wrote about their travels that took place before or at the time of Marko Polo. A very interesting presentation given by Malcolm Hardy pointed to the ways of genealogical research and the possibilities offered by the modern computerised database. We enjoyed two beautiful performances, one by Predrag Ejduš, the other by Hasiju Borić, both actors well known to us from "the old place". They were based on literature and humour so close to our hearts. The calendar of the Society is permeated by the activities of the Women's Group, where Mrs. Paula Ristić is the President and the members are Snežana Kučinović, Zumreta Kamhi, Vjera Jovanović and Irena Altarac. During their term they organised four parties to mark the Jewish festivals, went on with the culinary competition, with a difference this year because it has been enriched by successful participation of our male members. They also visited families with new born babies and our ill members.

"I am sure," Boriša went on, "that publishing of each issue of SaLon is a miracle in our circumstances". The difficulties we are facing are not due to financing - there is a hint of that as well - but because we are so small in number. Troubles in providing the contents are ever present. The basic concept is very simple at first glance - our bulletin is supposed to be the chronicle of our activities but also a link with our people world-wide and in our homeland on the one hand. On the other hand it aims to address our environment. Nevertheless, it is very difficult to achieve this concept if more contributors do not come forward to take part in the preparation of Salón in any way. For instance, translation becomes a pronounced problem, a bottle-neck really, because of the number of translators. There is only one standing translator and occasionally some others are involved. SaLon editorial Board and this Board would like to appeal to all those who can help us in that respect. But the issue of contents is even more pronounced and we would like to invite to join in all those who have something to say about things they notice, problems they might have, experience or path of life not known to the others. We need new people and new ideas to make the bulletin more up-to-date and more interesting. "Are there any ideas for new columns or how to refresh the appearance of the bulletin? You should not be afraid" Boriša reassured, "Publishing of SaLon will go on - but it is my intention to stir things up in order to motivate people to take part." All the members of the Editorial Board take credit for its publishing, but it is necessary to mention with special appreciation in particular the names of Predrag Finci, Dejan Stojnić and Branka Danon because they devote more knowledge and energy to this important aspect of our activity. This time we would like to point out the initiative, concept skill and impartiality by Milan Uzelac in the preparation of the series of SaLon writings on the process to Šakić, the Jasenovac Camp commander. This has been achieved with the full cooperation of the whole Editorial Board and will be completed in the fifteenth issue of SaLon. It is with no doubt already evident that the whole series on this issue has attracted great interest.

"The outings still mean pleasure for us. That is how we learn about new places, natural beauties, historical landmarks, tradition and architecture but most important is our shared experience." These outings are one-day breaks and therefore limited to places not further than two or two and half hours away. After four seasons selection of new places is becoming ever smaller. It would be appreciated if based on their own experience or information available to them our members suggested places to visit. Talking about these outings the Presidents criticised those members who sign up for an outing and later do not come not informing anybody about that. "The outings are not compulsory, but there is an ethical obligation for those who register to go," as was stressed by the president, because the charges for these outings which are not small are covered by somebody else. Especially successful this summer were the outings to Warwick, Cotswolds, Bournemouth, Poole, Rye, Eastbourne.

Commenting on the Financial Report, the President drew our attention to the fact that at first glance only it does not differ from the previous years. He went on stressing that the input last year was considerably higher which in turn enabled higher expenditures - purchase of holiday gifts for children, production of a performance by children, covering of some literature evening costs etc. There was another criticism by the President. This time he was talking of those people, almost always the same, who "keep forgetting" their obligation to pay their contribution, and said that "it is not fair and present signs of rather poor taste".

Outside the activities organised by our Society important actions are carried taken through the office in Shalvata over the year. A well established programme is in place for the group of seniors offering them interesting forms of socialising. There is also the popular School of English with their self-sacrificing teacher, Miss Myra Green. It can be realistically assumed that these forms of useful activities will be extended and enriched even more in the new premises. It is several years now that the B'nai B'rith Refugee Liaison Committee helps us by collecting funds through sales of tickets for popular films, theatre performances and concerts. The office in Shalvata organises practical help to our members - legal advise, assistance with transport, provision of second-hand furniture and computers, one-off financial supports to students, assistance with job seeking etc. We especially point to the continuous contact that this office has with the Reform Synagogue and the Spanish and Portuguese Synagogue and to their help extended to our children and to their other friendly gestures. The members present at the Assembly followed the report with interest because they could recognise their own participation. The report was accepted and the former Board was released from its duty. Then the Assembly started with the election of members for the new Board. A list of candidates was proposed, which was followed by secret ballot and the Assembly elected the new members of the Board: Boriša Ristić, Dragan Ungar, Boris Montiljo, Irena Altarac, Lejla Camera, Branko Danon. The President of the Board for the next year will be Boriša Ristić.

After the election of the Board discussion started about several information submitted by Branko Danon. Predrag Finci proposed consideration of the possibility to extend the publishing activities of Salón. The reaction to the initiative was a positive one and it was suggested to the new Board to consider it in practical terms.

Translation: Branka Danon

Sadržaj/Content

Statistika smrti (III).....	2
The Statistics of Death (III).....	3
Svjedočanstva.....	4, 5, 6
Testimonies.....	7, 8, 9
Rubrika za mlade/Youth Column.....	10
Poezija/Poetry: Vladimir Albahari.....	11
Dogadaji/Events.....	10, 11
Klub/Club.....	12
Godišnja skupština.....	13, 14
Annual Assembly.....	14, 15
Boris Nilević: Jevrejski hod kroz bosansku istoriju (III).....	17
Boris Nilević: Treading Through Bosnian History - The Jews (III).....	18

IZDAVAČ <> PUBLISHER

Jevrejska Zajednica "Prijatelji La Benevolencije" London
Jewish Society "The Friends of La Benevolencija" London

ADRESA <> ADDRESS

Shalvata - Jewish Care, Att Mr Branko Danon
Parson Street - Corner of the Church Road
London NW4 1QA

UREDNIK <> EDITOR

Predrag Finci

TEHNIČKI UREDNIK <> DESIGN AND
I KOMPJUTERSKA <> COMPUTER
OBRADA <> PROCESSING
Dejan Stojnić

LEKTOR <> TEXT EDITOR

Milan Uzelac

REDAKCIJA <> EDITORIAL BOARD

Branka Danon, Branko Danon, Maja Đurđevac

Želimir Kučinović, Andelko Ristić, Milan Uzelac, Vesna Domany-Hardy

SaLon je besplatan i izlazi tromjesečno

SaLon is free of charge and published quarterly

Mišljenja u SaLONu nisu nužno i stajališta urednika ili izdavača.
The opinions expressed in SaLon are not necessarily those of the
editors or the publisher.

Ý SaLon

Printed by Freedman Brothers Printers

Boris Nilević

JEVREJSKI HOD KROZ BOSANSKU ISTORIJU (III)

Privredna aktivnost Jevreja

Kada se govori o Jevrejima, onda je to kazivanje o visoko urbanom narodu za uzor. Dolazak Sefarda u naše krajeve obogatio je Bosnu u više oblasti u ekonomiji, prosvjeti, kulturi, medicini i mnogim drugim sferama ljudskog djelanja. U otomansko-turskom vremenu, naročito je mnogo ljekara iz njihove sredine. Polovina dubrovačkih ljekara jevrejskog su porijekla, a slično je i u Bosni.

Doselivši se na nove prostore, Jevreji su se uklapali u već ranije utvrđeni sistem trgovine. U njega su unosiši donešena materijalna sredstva i, naročito, svoje sposobnosti. Njihova uloga bila je osobito značajna u spoljnoj trgovini, zbog toga što su Jevreji bili povezani sa drugim jevrejskim naseobinama i pojedincima sirom Ottomanskog Carstva, a i izvan njega. Jevreji su najviše svojih poslova obavljali preko Dubrovnik, a od konca XVI stoljeća, kada je otvorena splitska skela, orijentisali su se na trgovinu sa Venecijom i drugim italijanskim gradovima preko Splita.

Vremenom, jevrejski trgovci dobijaju sve veći značaj. Oni su kao vješti trgovci podigli svoj ugled i uspjeli steći i osjetan uticaj. Oni su vjerovnici bosanskih paša i turske administracije, uvijek pohlepnih na novac i gotovo redovno oskuđnih. Jevreji čak kreditiraju i pravoslavne vladike u Bosni, osobito sarajevskog, i taj dug, koji se nakupio za isvjestan broj godina XVIII stoljeća, iznosi zamašnu sumu od 22.145 groša.

U periodu austrougarske vladavine, pristigli Jevreji iz Monarhije - Aškenazi, koji su se proširili po bosanskohercegovačkim gradovima, uz ostalo, javljaju se i kao osnivači prvih industrijskih preduzeća u zemlji, a u procesu brze urbanizacije uključuju se u moderne izgradnje stanova, naročito u Sarajevu.

U Sarajevu je uoči Drugog svjetskog rata bilo oko 400 jevrejskih trgovaca radnji i oko 300 zanatskih, kao i nekoliko većih industrijskih preduzeća, te dvije jevrejske banke. Do 1941. godine sve te trgovacke radnje bile su relativno dobro snabdjevene i u njima su zatećene, za tadašnje prilike velike, zalihe raznovrsne robe.

Čuvari španske klasične baštine

Zauzeti trgovinom i praktični ljubi, onovremeni Jevreji se nisu mnogo bavili knjigom i naukom. Iz njihovih redova zadugo nema ni jedne osobe koja bi stekla veći glas svojom djelatnošću. Sefardski Jevreji, kazuje Kalmi Baruh, "veoma su skupo platili lagodno i udobno življenje u Ottomanskom Carstvu - jer su se assimilirali". Došli su "iz velike kulture, prvo arapsko-jevrejskog zlatnog veka u Španiji, zatim te iste visoke kulture održavane u hrišćanskoj Španiji. Veoma, veoma brzo su svoju kulturu zaboravili, utopili se u levantski život, bili jedna zatvorenja, konzervativna mala zajednica u svim mestima u kojima su stanovali". Ali je zato ovaj narod sačuvao svoje molitve na hebrejskom i donekle aramejskom. Sefardski Jevreji sačuvali su još nesto što je čudno, španski jezik, pretklasični jezik Španije, te Španci danas iz jevrejskih izvora, tih bosanskih, makedonskih, grčkih, turskih Jevreja, porijeklom iz Španije, uče porijeklo svoga jezika, mada su 1492. godine te iste Jevreje istjerani iz zemlje, koju su oni veoma voljeli. I što je još važnije, Jevreji su sačuvali još jednu veoma bitnu baštinu, a to je u Bosni osobito došlo do izražaja - sačuvali su ogromni Španski romansero iz XII i XIII stoljeća. Sačuvali su ga i očuvali do današnjeg dana.

Ipak, duhovni, religijski smisao je ostao u jednom religijskom konzervativizmu, gdje velikog duhovnog stvaranja, načalost, nije bilo. Poznato je i to da u tim našim sredinama nije bilo ni izučavanja Talmuda, kao što je bilo u ostalim dijelovima dijaspore. Tako iz historije znamo da je, recimo, sarajevska zajednica često u svojoj prošlosti (sve do druge polovine XVIII stoljeća) moralna rabine dovoditi iz srednje i istočne Europe, jer oni svojih ozbiljnijih rabinskih škola - jesiva - nisu ni imali. Talmud, kao predmet izučavanja dijalektičkog učenja i izoštrevanja misli i učenja jevrejske tradicije, bio je u ono vrijeme veoma rijedak u Sarajevu i ostalim mjestima u BiH. Nasuprot tome, kako kaže Kalmi Baruh, kod sefardskih Jevreja koji su "skupo platili lagodno i udobno življenje u Ottomanskom Carstvu jer su se assimilirali", razvijala se Kabala. Ta je jevrejska mistika glavnova duhovna preokupacija muškaraca koji su počeli u Bosni, Makedoniji i Srbiji priredavati mistične liturgije, a najpoznatiji kabalist je bio Kajon. U tu svrhu su pisali posebne kompedijume, breviare, koji su se sastojali iz citata iz Tore, Zohara - osnovne knjige Kabale, te raznih drugih kabalističkih knjiga.

(nastavljće se)

Boris Nilević

TREADING THROUGH BOSNIAN HISTORY - THE JEWS (III)

Jewish Economic Activity

Talking about Jews means talking about a model of urbanised people. The arrival of the Sephardis in our region enriched Bosnia in several different ways: economically, historically, culturally, in medicine and in many other spheres of human interest. During the Ottoman-Turkish period there were especially many medical doctors from among them. Half of the number of doctors in Dubrovnik, as well as in Bosnia, were of Jewish origin.

In settling in new territories, the Jews adapted themselves to the already existing systems of trade. They contributed to it with their material goods, but also with their abilities. Their role was particularly important in foreign trade because they were connected with other Jewish settlements and individuals throughout the Ottoman Empire and elsewhere. Most Jewish trade was carried out through Dubrovnik. From the end of the 16th century when the port of Split re-opened they re-oriented themselves to trading with Venice and other Italian cities via Split.

With time the importance of the Jewish traders increased. They were respected as able businessmen and were able to acquire considerable influence. They were money-lenders to the Bosnian pašas and the always needy Turkish administration. The Jews were even the creditors of the Orthodox religious leaders in Bosnia, especially in Sarajevo, and the debt which accumulated throughout one period of the 18th century was the quite considerable sum of 22145 groša.

During the period of the Austro-Hungarian administration, Askenazi Jews arriving from other parts of the dual monarchy settled in Bosnian and Herzegovinan towns and were the founders of the first industrial enterprises in the country, taking part in the process of urbanisation by building modern housing developments, especially in Sarajevo.

On the eve of the Second World War, there were about 400 Jewish shops and 300 craft workshops in Sarajevo, along with several bigger industrial enterprises and two Jewish banks. Until 1941 all of the shops were relatively well supplied and considerable stocks of different goods were to be found in them.

Guardians of Spanish Classical Heritage

Practical, busy with trade, the Jews were people of their time and not much occupied with books or science. For a long time there was not one person among them who would become famous for outstanding activity. Kalmi Baruh wrote that the Sephardic Jews "paid very dearly for their easy and comfortable living within the Ottoman Empire by assimilating themselves". They came "from the great cultural tradition of the Arabic and Jewish golden period in Spain, and that same culture as maintained in Christian Spain. Very soon they forgot their culture through immersion in Levantine life and became closed and conservative small communities wherever they lived." However these people preserved their prayers in Hebrew, and also very often in Aramaic. Strangely enough, Sephardic Jews also preserved the pre-classical language of Spain. Spaniards of today learn about the origins of their language from Jewish sources, from these Bosnian, Macedonian, Greek or Turkish Jews whose ancestors were expelled from their beloved Spain in 1492. And even more importantly, the Jews preserved another important heritage which came especially to prominence in Bosnia. They have preserved to our day the great Spanish romances of the 12th and 13th centuries.

While a spiritual and religious sense was kept within the religious conservatism, it did not foster any greater spiritual originality. It is known that in our region there was no study of the Talmud as in other parts of the Diaspora. We know from history that the Sarajevo Jewish community (until the second part of the 18th century) had to import their rabbis from central and eastern Europe because they had no serious religious schools, jesivas. The study of the Talmud as dialectical research, the sharpening of thought, and the teaching of the Jewish tradition was very rare in Sarajevo or in other Bosnian towns. On the other hand, the Kabala developed among the Sephardic Jewry, who as Kalmi Baruh said "paid dearly for their easy and comfortable living in the Ottoman Empire by assimilating themselves". This Jewish mysticism was the major spiritual preoccupation of Jewish men, who in Bosnia, Macedonia and Serbia began to prepare mystical liturgies, while the best known Kabalist was Kayon. They composed special compendiums or breviaries consisting of quotations from the Torah, and the Zohara (the elementary Kabala book) and other types of kabalistic literature.

(to be continued)

Boris Nilević

TREADING THROUGH BOSNIAN HISTORY - THE JEWS (III)